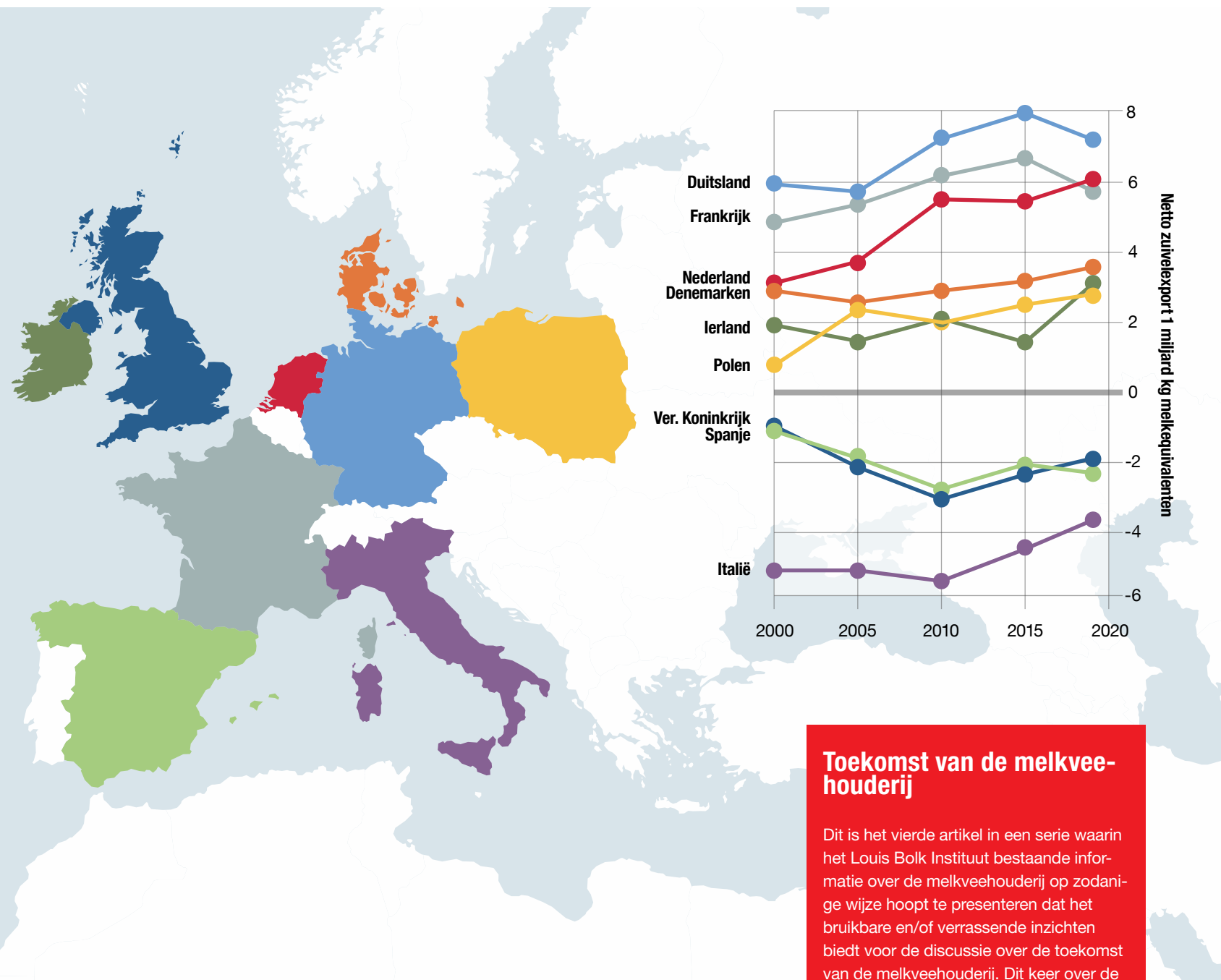

Nederlandse melk op de wereldzuivelmarkt

De Nederlandse melkveehouderij produceert meer melk dan in Nederland wordt gebruikt als voedsel en diervoeding. De zuivelindustrie vervaardt veel Nederlandse zuivel op de wereldmarkt, maar importeert daar ook weer melk voor terug. In dit artikel bespreken we de rol van de Nederlandse melk en zuivelindustrie op de wereldmarkt, en wat een toenemende zuivelvraag kan betekenen.

Ollie van Hal, Jeroen Pijlman, Nick van Eekeren en Udo Prins
Louis Bolk Instituut

Toekomst van de melkveehouderij

Dit is het vierde artikel in een serie waarin het Louis Bolk Instituut bestaande informatie over de melkveehouderij op zodanige wijze hoopt te presenteren dat het bruikbare en/of verrassende inzichten biedt voor de discussie over de toekomst van de melkveehouderij. Dit keer over de positie van Nederlandse melk op de wereldzuivelmarkt.

Netto-zuivelexport per land

Netto zuivelexport (totale export minus de import, binnen en buiten EU) van de grootste netto im- en exporteurs in de EU in de afgelopen 20 jaar. Illustratie: Shutterstock, Bron: FAO

Naar verwachting neemt de globale vraag naar melk door populatiegroei en toenemende welvaart de komende twintig jaar met ongeveer 45 procent toe.

Europese landen zijn prominent op de wereldzuivelmarkt als zuivelproducent, -verwerker en handelaar en kunnen mogelijk op deze toenemende vraag inspelen. Om deze mogelijkheden te verkennen maken we hier de historische en huidige rol van Europese en Nederlandse zuivel op de wereldmarkt inzichtelijk door de netto-melkexport (export minus import) in melkequivalenten¹⁾ uit te drukken. Door de schaal en intensiviteit van de melkveehouderij is Europa's werelds één na grootste netto-zuivelexporteur. Waar de Europese netto-export die van Oceanië op de voet volgt, zijn de inkomsten uit de zuivelhandel in Europa hoger. Na de afschaffing van het melkquotum in 2015 namen inkomsten uit zuivelhandel van Europa sterker toe dan de netto-export. Azië is de grootste netto-zuivelimporteur waar populatie groei en toenemende welvaart (vooral in China) de netto-import, van voornamelijk laagwaardige rauwe melk en melkpoeder maar ook hoogwaardige zuigelingenvoeding, de afgelopen tien jaar heeft doen verdubbelen. Verwachting is dat ook in Afrika en Zuid-Amerika de vraag naar laagwaardige zuivel in de toekomst sterk zal toenemen door toenemende welvaart.

Zuivelhandel in de EU

Er zijn in de EU zowel netto-exporterende als -importerende landen, waarbij Duitsland de afgelopen twintig jaar de grootste netto-zuivelexporteur was en Italië de grootste netto-importeur (hoofdfiguur). Bij grote importeurs zoals Italië en Spanje is de import de afgelopen tien jaar sterk afgenomen, omdat

ze zelf meer zuivel zijn gaan produceren en meer hoogwaardig verwerkte zuivel zijn gaan afzetten. Bij de meeste netto-exporteurs nam de export de afgelopen twintig jaar toe, hoewel deze toename bij de grootste netto-exporteurs (Duitsland en Frankrijk) in 2015 stagneerde. De grootste toenames in melkexport zien we in Polen tussen 2000 en 2005, in Nederland tussen 2005 en 2010 en in Ierland vanaf 2015.

Nederland exporteerde in 2019 in totaal bijna 13,2 miljard kg melk en importeerde tegelijkertijd 7,2 miljard kg melk waardoor de netto-melkexport ongeveer 6 miljard kg bedroeg (FAO) (hoofdfiguur). Opvallend is dat, hoewel Nederland niet de grootste netto-zuivelexporteur in de EU is, Nederland in 2019 wel de meeste inkomsten uit de zuivelhandel haalde (figuur 1). De afgelopen twintig jaar waren in Nederland de inkomsten uit zuivelexport altijd ongeveer twee keer zo groot als de kosten van de geïmporteerde melk. Hieruit kunnen we concluderen dat in Nederland relatief veel omzet uit de zuivelexport wordt gegenereerd door de meerwaarde die aan deze zuivel wordt meegegeven. Naast Nederland hebben ook Denemarken, Ierland, Polen, Frankrijk en in mindere mate Duitsland veel inkomsten gehaald uit de zuivelhandel, in verhouding tot de hoeveelheid export. Italië weet in 2019 zelfs een positieve omzet te behalen met een netto-zuivelimport door geïmporteerde rauwe melk te verwaarden tot speciaalkazen. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk waar de hoeveelheid geïmporteerde zuivel relatief veel kostte.

Bestemming en herkomst van zuivel in Nederland

Dat in Nederland inkomsten uit zuivelhandel worden behaald door goedkopere onverwerk-

te melkstromen te importeren en waardevollere verwerkte zuivelstromen te exporteren, blijkt ook uit de netto-export, productie en consumptie van verschillende zuivelstromen (figuur 2). Nederland is netto-importeur van bewerkte melk en magere melkpoeder en netto-exporteur van boter, kaas en volle melkpoeder. Import van rauwe melk is nihil. De helft van de in Nederland geconsumeerde consumptiemelk wordt in bulk uit Europese landen geïmporteerd en onder huismerk in de retail afgezet. Daartegenover staat dat ruim de helft van de in Nederland geproduceerde rauwe melk wordt gebruikt om kaas van te maken, waarvan veel als hoogwaardig product op de internationale zuivelmarkt wordt verhandeld. Logischerwijs profiteren de verwerkende industrie, leden van zuivelcoöperaties en handelaren van deze (vooral Europese) melkhandel.

In 2018 telde de Nederlandse zuivelindustrie 25 ondernemingen, waarvan vijf grote coöperaties die 90 procent van de in Nederland geproduceerde melk verwerkten. Van de in Nederland geproduceerde melk werd in 2018 ruim 65 producent geëxporteerd, waarvan een derde naar buiten de EU. Waar boter en kaas voornamelijk (>80 procent) naar EU-landen wordt geëxporteerd, komt het merendeel van de geëxporteerde volle melkpoeder buiten de EU terecht met als topbestemmingen Koeweit (11,9 procent) en China (7,6 procent) (CBS en Eurostat).

Groeiende wereldzuivelvraag een kans?

Om op een groeiende wereldzuivelmarkt in te spelen, zou de zuivelindustrie in Nederland netto meer kunnen gaan exporteren waardoor (bij een gelijke verhouding van soorten zuivelexport) de melkproductie of import van laagwaardige zuivelstromen zal

moeten toenemen. Het is vooral twijfelachtig in hoeverre een toename van binnenlandse melkproductie mogelijk is, gezien de toenemende druk om het (lokale) milieu te ontlasten, en gezien de relatief hoge productiekosten het produceren tegen wereldmarktprijs moeilijk maken. De aanpak van de Nederlandse zuivelindustrie – melk verwerken en met meerwaarde afzetten op de

zich te ontwikkelen tot koploper in duurzame zuivelproductie, wat in de toekomst mogelijk ook tot toegevoegde waarde kan leiden.

Via de markt sturen op verduurzaming

Bij de ontwikkeling van de melkveehouderij is het beperken van de milieu-impact een belangrijk thema. Doordat het merendeel

¹⁾ Melkequivalenten reflecteren de hoeveelheid rauwe melk benodigd voor de productie van verwerkte zuivel. Voor consumptiemelk is deze verhouding 1:1, voor kaas 9,5:1. Om dubbel tellen te voorkomen, is handel in wei niet meegenomen en is voor melkvetten en ontroomde melk de verhouding 1:1 aangenomen.

Nederland importeerde 7,2 miljard kg melk in 2019

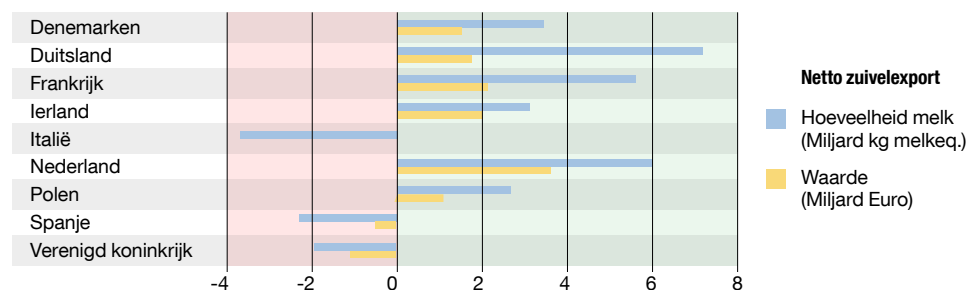
wereldmarkt – biedt mogelijk wel kansen in een groeiende wereldmarkt. Ook de vraag naar hoogwaardige producten, waarin Nederland een goede naam heeft, zal toenemen. Belangrijk is wel dat de meerwaarde voldoende terecht komt bij de melkveehouders, zodat er voldoende ruimte is om de toekomstbestendige sector (verder) te ontwikkelen, iets waar zowel de zuivelindustrie als melkveehouders samen naar streven binnen de Duurzame Zuivelketen (DZK). Dit geeft Nederland de mogelijkheid om

van de in Nederland geproduceerde zuivel wordt geëxporteerd, hebben Nederlandse consumenten via de markt (keuze van zuivel) maar beperkt invloed op de gewenste verduurzaming van de melkveehouderij in Nederland. Dat betekent dat de balans tussen melkproductie en milieubelasting in een wereldmarkt uiteindelijk een mondiaal vraagstuk is, waaraan mondiale consumptiepatronen van zuivel ten grondslag liggen. Dit maakt verduurzaming via de markt zeer complex

SAMENVATTENDE CONCLUSIES

- Door populatiegroei en toenemende welvaart is de verwachting dat de wereldzuivelmarkt met 45 procent groeit in twintig jaar.
- De afgelopen twintig jaar waren in Nederland de inkomsten uit zuivelexport altijd ongeveer twee keer zo groot als de kosten van de geïmporteerde melk. Nederland lijkt dus vooral omzet uit de zuivelexport te genereren door de toegevoegde waarde die aan zuivel wordt meegegeven. Daartegenover staat dat van de in Nederland geconsumeerde consumptiemelk meer dan de helft als laagwaardig product uit voornamelijk Europese landen wordt geïmporteed.
- Tussen 2000 en 2019 is de Nederlandse netto-melkexport verdubbeld van 3 naar 6 miljard melkequivalenten.
- Dat de Nederlandse zuivelhandel een (beperkt) deel van de in Nederland geproduceerde zuivel relatief duur weet te verkopen op de wereldmarkt, terwijl relatief laagwaardige zuivel wordt ingekocht, zou de melkveehouders aangesloten bij een zuivelcoöperatie (circa 90 procent) ten goede moeten komen via de uitbetaalde melkprijs (en eventuele winstuitkering).
- De groeiende wereldmarkt, die in Nederland naar verwachting gelijk op zal gaan met een stijgende kostprijs van melkproductie, onder andere als gevolg van een toenemende druk van milieuregels en grondprijzen, kan vooral een kans zijn voor de Nederlandse melkveehouderij als de zuivelindustrie erin blijft slagen zuivelproducten zoveel mogelijk met een relatief hoge toegevoegde waarde te verkopen. In de toekomst zou deze toegevoegde waarde ook een lage milieu-impact kunnen zijn.
- Het merendeel van de in Nederland geproduceerde zuivel wordt geëxporteerd waardoor Nederlandse consumenten via de markt maar beperkt kunnen aansturen tot verduurzaming. *V*

FIGUUR 1 NETTO-ZUIVELEXPORT (BINNEN EN BUITEN EU) VAN DE GROOTSTE NETTO-IM- EN EXPORTEURS IN DE EU IN DE AFGELOPEN 20 JAAR (FAO).

FIGUUR 2 NETTO-ZUIVELEXPORT IN MILJOEN KG EN EURO'S VAN DE GROOTSTE NETTO-IMPORTEURS EN -EXPORTEURS IN DE EU IN 2019 (FAO).

